
RUSKI DOBROVOLJCI NA BALKANU 1876 - 1878.

Nada Tomović

The contribution of Russian volunteers to the battle of the Serbian, Montenegrin and Bulgarian people in the period 1876-1878 was not insignificant. Their role was especially important before the entry of Russia into the war with Turkey. For the Balkan people their help was important from the military, medicine and moral aspect. The committees in the Balkan as well as in Russia developed propaganda and a great pressure on the Russian court, which was one of the reasons why Russia entered the war with Turkey although in the beginning it had proclaimed neutrality.

Objavljivanje rata Turskoj od strane Srbije i Crne Gore 1876. godine, dočekano je sa velikim oduševljenjem kod slavjenofilskih krugova u Rusiji.¹

Iako je zvanična Rusija savetovala Srbiji i Crnoj Gori da ne objavljuju rat Turskoj nije se mogla suprostaviti javnom mnjenju svoje zemlje koje je izražavalo solidarnost sa balkanskim narodima.

Jedan od razloga što je Rusija napustila proklamovanu nezavisnost na početku rata je i pritisak javnog mnjenja².

---

¹ *История внешней политики России, вторая половина 19. века*, Москва, 1999. стр.185.

² Branko Pavičević, *Rusija i bosansko-hercegovački ustanak 1875-1878. (zbornik dokumenata)*, sv. I, Titograd 1985, str. 45.

U Moskvi se stvara Slovensko dobrotvorno društvo s odjeljenjima u Petrogradu, Kijevu i Odesi. Na njegovom čelu nalaze se ugledni slavjenofili, naročito se isticao Ivan Aksakov³. Prikupljali su se novčani prilozima, formirali sanitetski odredi, koji su odlazili u Srbiju i Crnu Goru. General Černjajev uputio se za Srbiju sa nekoliko stotina dobrovoljaca. On će biti imenovan za glavnokomandujućeg srpske vojske. Njegova popularnost u Srbiji rasla je iz dana u dan. Iz raznih krajeva Rusije pristizao je novac od slovenskih komiteta sa naznakom „za Černjajeva“. Među dobrovoljcima bili su predstavnici svih društvenih slojeva. Budući da je srpska vojska oskudijevala u vojnim kadrovima, car Aleksandar II, krajem jula 1877. godine odobrio je ruskim oficirima da odlaze na Balkan. Ova činjenica svjedoči da ruski dobrovoljci nijesu odlazili na Balkan bez znanja ruske vlade.

Slovenski komiteti nijesu imali sredstava za slanje dobrovoljaca, pa su mnogi odlazili o svom trošku, a neki imućni pojedinci formirali su cijele odrede.⁴ Od velikog značaja bila je i pomoć slovenskim komitetima od strane ruske carice Marije Aleksandrovne.⁵

Slavjenofili su razvili široku mrežu predstavništava na Balkanu. Tako je u Beogradu radio ruski komitet pod vođstvom Nariškina. U ime tog komiteta došao je na srpsku zapadnu granicu Vladimir Muracovljević, koji je okupljao dobrovoljce. Interesantno je da je nosio crnogorsku narodnu nošnju. Dobrovoljci su se okupljali u Valjevu i Šapcu. Srpska vlada sa podozrenjem je gledala na rad ruskih dobrovoljaca pa je naredila da se rastjeraju. Srbija nije željela da rukovođenje ustankom pređe u ma čije druge ruke pa makar to bila i Rusija, a osim toga ona je bila

---

³ Алексеј Јелачић, *Историја Русије*, Београд, 1929, стр. 240.

⁴ *История внешней политики России...*, стр. 185.

⁵ Ibrahim Tepić, *Bosna i Hercegovina u ruskim izvorima 1856-1878*, Sarajevo, 1988, str. 460.

sklopila primirje sa Turskom i nije željela, bar za izvjesno vrijeme, obnovu ratnih dejstava⁶.

Najveći broj ruskih dobrovoljaca ratovao je u sastavu Timočko-moravske armije, njih oko 2200.⁷ Oko 1000 njih poginulo je u borbama koje je vodila srpska vojska u toku rata 1876-1878. godine⁸. Smatra se da je u Srbiju došlo oko 4000 ruskih dobrovoljaca.⁹

Značajnu ulogu u borbama Crne Gore s Turskom imali su ruski oficiri i vojnici, u prvom redu artiljerici. Prva grupa došla je u Crnu Goru u maju 1877. godine, dakle uskoro poslije ulaska Rusije u rat sa Turskom. U avgustu te godine dostavljeno je i oružje koje je najviše upotrijebljeno pri opsadi Nikšića. Kasnije je ruska artiljerija upotrebljavana pri zauzimanju turskih utvrđenja na Sutorini, pri opsadi Bara. Ruski dobrovoljci koji su došli u Crnu Goru ratovali su sa crnogorskom vojskom sve do kraja rata 1878. godine.

Značajnu ulogu u borbama balkanskih naroda protiv Turske imali su ruski vojni ljekari-dobrovoljci. Četiri ljekara, koliko je imala Crna Gora na početku rata, svakako, nijesu mogli pružiti neophodnu pomoć svim ranjenima. Prvi dobrovoljački sanitetski odred koji su činila četiri ljekara, deset medicinskih radnika i nekoliko pomoćnih članova otputovao je iz Rusije za Crnu Goru 15. decembra 1875. godine. Za potrebe sanitetskog odreda i nabavku medicinskih sredstava bilo je izdvojeno 170.000 rubalja. U finansiranju medicinskog odreda značajnu pomoć su pružili slovenski komiteti. Uz rusku pomoć bila je opremljena i snabdjevena bolnica na Cetinju i otvorene dvije vojne bolnice u Grahovu i Župi.¹⁰

⁶ Milorad Ekmečić, *Ustanak u Bosni 1875-1878*, Sarajevo, 1978, str. 267.

⁷ Александр Васильевич Окороков, *Русские добровольцы*, Москва, 2004, стр. 34.

⁸ Исто, стр.32.

⁹ V. P. Potemkin, *Istorija diplomatije, knj. II*, Zagreb, 1951, str. 26

¹⁰ А. В. Окороков, *нав. djelo*. стр. 40.

U Srbiju je takođe 1876. godine upućeno 95 ljekara, 111 ljekarskih pomoćnika i 60 časnih sestara. Mnogi ruski ljekari njihovi pomoćnici bili su odlikovani najvećim srpskim i crnogorskim odlikovanjima.

Poslije zaključivanja srpsko-turskog primirja mnogi ruski dobrovoljci napustili su Srbiju, ali je ostalo njih oko 1500. Većina njih ušla je u sastav rusko-bugarske dobrovoljačke brigade pod komandom pukovnika Miloradovića. Poslije 16. februara 1877. godine, kada je potpisan mir između Srbije i Turske, brigada je prešla u Ploesti. Major ruske armije K. B. Čiljaev, preuzeo je komandovanje brigadom od Miloradovića i predao je glavnokomandujućem, velikom knezu Nikolaju Nikolajeviću.¹¹

Pomoć ustanicima u Bosni i Hercegovini slovenski komiteti organizovali su preko Dubrovnika. Iz Dubrovnika su pristizale sve pouzdane informacije o kretanjima i namjerama turskih trupa. Svakako, te informacije pristizale su od ruskog konzula u tom gradu Vladimira Sejmonovića Jonina. Jonin je od početka ustaničkih akcija bio u vezi sa generalom Černjajevim i sa svim aktivistima slovenskih komiteta. Njegova aktivnost nije bila samo vezana za pomaganje ustanika u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori već i Bugarskoj. On je pod firmom bugarskog dobrovoljačkog društva formirao slavjenofilski komitet u Bukureštu. Zadatak ovog komiteta je bio da okuplja dobrovoljce za oslobođenje Bugarske. Aktivnost ovog komiteta naročito je došla do izražaja poslije turskih pokolja u Bugarskoj.¹²

Znatan dio ruskih oficira dobrovoljaca borio se u Bugarskoj. Njihov najveći doprinos je svakako reorganizacija bugarske armije prije nego što je Rusija ušla u rat sa Turskom aprila 1877. godine.

---

¹¹ *Исцо, стр. 41-42.*

¹² Ibrahim Tepić, *nav. djelo*, str.462.

Ruski oficiri dobrovoljci učestvovali su u borbama u Bugarskoj od samog početka ustanka aprila 1876. godine¹³.

U ruskoj kao i u evropskoj progresivnoj javnosti učvršćivalo se uvjerenje da se otomanska vlada ne može diplomatskim sredstvima natjerati na popuštanje i sprovođenje reformi. Veći dio ruske javnosti vršio je pritisak na vladu da se objavi rat Turskoj. Ali bilo je i onih koji su bili protiv ruske intervencije na strani balkanskih naroda. Tako je socijalistička štampa smatrala da takvo „pijanstvo” ruskog društva podstiču oni koji žele da skrenu pažnju sa krupnih unutrašnjih problema koji su potresali carizam.¹⁴

Ulazak Rusije u rat protiv Turske 1877. godine oštro su osudili pojedini bankarski i industrijski krugovi jer za njih Balkan u ekonomskom pogledu nije predstavljao nikakav interes. Politiku carizma oštro su kritikovala i ruska revolucionarno-demokratska javnost. Neki njeni najistaknutiji predstavnici, kao što su Černiševski, Turgenjev, Pisarev i drugi, kritikovali su spoljno-političku strategiju carizma i osuđivali slanje dobrovoljaca na Balkan. Tako je, historičar Pisarev, oštro napao generala Černjajeva, nazvavši ga „grubom kopijom Garibaldija“. Uopšte, slanje dobrovoljaca je okarakterisao kao avanturizam.¹⁵

Lav Nikolajević Tolstoj podvrgavao je oštroj kritici ruski dobrovoljački pokret, dok je Fjodor Mihailović Dostojevski podržavao rusko javno mnjenje koje se borilo za sveslovensku solidarnost u „Dnevniku pisca“¹⁶.

Kad je Rusija ušla u rat sa Turskom, ruska vlada je i zvanično počela pomagati rad slovenskih komiteta na Balkanu. Pri glavnom vojnom stanju u Bugarskoj stvorena je jedna institucija pod nazivom Građanska uprava. U njenoj nadležnosti bilo je

---

¹³ А. В. Окорочков, *нав. дјело*, стр. 41.

¹⁴ Branko Pavićević, *нав. дјело*, стр. 45.

¹⁵ *Isto*, стр. 45-46.

¹⁶ Aleksej Jelačić, *Rusija i Balkan*, Beograd, 1940, стр. 81.

---

između ostalog i rukovođenje radom svih slovenskih ruskih komiteta. Na čelu *Gradanske uprave* postavljen je knez Čerkaski. Njegov agent za rad među balkanskim Slovenima bio je pomenuti A. A. Nariškin koji je došao u Srbiju odmah kada je ona ušla u rat sa Turskom. On je već imao veliko iskustvu u radu slovenskih komiteta koji su pomagali ustanak u Bosni¹⁷.

Tako je Rusija od ulaska u rat počela ne samo podržavati već i koordinisati rad dobrovoljačkih odreda na Balkanu.

---

¹⁷ Milorad Ekmedžić, *nav. djelo*. str.267.